

הריה"ג יצחק רצאבי שליט"א
מח"ס שוו"ת עולת יצחק ועוד

אכילת חgbים הכהרים על פי המסורת

לק"י. י. סיון תשנ"ח.

שאלת

לכבוד וכו'.

א. שמעתי כי הרוב גידל בביתו שני מיני חgbים (ארבה המדבר שהייתה שכיה בתימן, וחגב נודר שהייתה פחות נפוץ), הנחשבים מבחינה חכמי הטבע למינים שונים מבחינה גנטית, אך יחד עם זאת הם דומים מבחינה הייזונית. לשניהם יש סימני טהרה, ושניהם שם הוא חגב (גראר), לפיקן, האם מבחינה הלכתית הם נחשבים למן אחד ושניהם כשרים על פי מסורת בני תימן?

ב. האם מין חגב אחר (מבחינה גנטית), שאינו גדול בתימן כלל, אך יש לו את כל סימני הטהרה, והוא דומה לארכאה שהייתה בתימן, ונקרא חגב, האם גם הוא נחشب כשר לע"מ מסורת בני תימן?

ג. בימינו, קיימת בידי יהודי תימן מסורת ברורה וקיימת מדורי דורות באשר לכשרותו של-ארבה המדבר. כמו כן ניתן להגדיר בצורה מדעית, ברורה וחדר משמעית, את מינו של ארבה המדבר כמין החגב הכהר, כולל תיעוד וייזואלי מדוייק של כל הסימנים שנמשכו בתורה שבכתב ושבעל-פה. האם תיעוד וייזואלי (תמונה, וידאו וכו') מהימן, מספיק לצורך הנחתת המסורת לדורות הבאים, או שהוא גם בעתיד יצטרכו עדות ראייה איש מפי איש? אלאור החקception

ד. האם מותר ליהודים משאר קהילות ישראל שאין בידם מסורת אכילת חgbים כשרים, לסתור על מי שיבדו מסורת (יהודית תימן ומקצת יהודית צפון אפריקה ביש"י) ולאכול חgbים?

תשובה

לק"י. י. מריחסון ה'תשנ"ט.

למעלתכם,
יקורי הנעה ר' ז' עמר יצ"ז,
זהר בעולם, חופש כל נעלם.

מכתבו מי סיון ה'תשנ"ח קיבלה, ואחר עד עתה כדי לפני פנות מכל עסק שאוכל לבזר היטב כפי חולשת דעתך וידיעתך, העניינים הנעלמים והסתומים שבארבה, בתורה שבכתב ותורה שבעל-פה, מקור מכובע בש"ס ויתר ספרי חז"ל ובפרשנים ובפוסקים הראשונים ואחרונים וכו'. ועוזני היה לשבת על מדוכה זו לפעניהם, וסידרתי הדברים בכתב. ברם מפני שפרו ורבו ונתרבו (ארבה), פיזותיהם אותם לנאן ולכאן. חלקם מהלכות ביורדים והערות מיועדים לשלחן ערוך המוקוצר יו"ד סיון קכ"ט סעיף ז', ועליהם על פסוקי התורה מיועדים לנפלאות מתורתך פרשת בא ופרש שמנני.

והם בהכנה לדפוס ומחזיקים כחומישים דף [פרטיהם, סידורתי ל�מן סוף אות ד' ד"ה וכבר]. ותשוכתינו זולקמן, בנויה עליהם ומשלימה אותם. והחותט "המשולש" לא במהרה ינתק:
אוצר החכמה

א. אכן גידלתי זה ^{אלא כביכול} מקרוב כי"ב חוגבים משני גוונים שהובאו אליו (בתוך כלי شكוף וסגור כדי שלא יתרבו וייצאו ויזוקו ח"ו) מקצתם בגוון צהוב (הנקרא בספרים של בעלי הטבע בזמנינו ארבה מדברי) ומקצתם בגוון שחור קצח (הנקרא בספריהם חגב נודד), לעומת מקרוב על טיבם וענינם, למען לא תאבך המסורת בדורנו זה מאיתנו ובמנינו אחרינו, כי רבים באו לראותם. [למעשה הגעתו לבסוף מהווים זה למסקנה שאין צורך מצד המסורת לרואותם בעיניים דוקא, וסגי בציור או תמונה וכדלקמן אותן ג']. הראיות לתלמידי-חכמים וokaneים וכיסים מבני עדתינו שהיו בעי"ת צנעה ושאר מקומות בಗליות שונות, הקרובים והרחוקים (ובכללם גם עולים חדשים שבאו זה מקרוב בשלוש שנים), וכולם הכירו מיד בטבעות עין, וענו ואמרו, וזה מין הארבה שהיינו אוכלים בתימן שלא שום ספק. אלא שמצויה היה יותר בדמותו צלמו בגוון אדום. וכן נזכר במדרש הגדול בכל"י"ד דברים שנאמרו בארבה, שלבשו [דהיינו עורו] דומה לסרק, ר"ל שצבעו אדום, כמו"ש בס"ד בンפלוות מתודתך פרשת בא על פסוק ויסר מעלי, ד"ה ארבהה, אותן י"ג. ואף הגוון השחור שלא היה מצוי וידעו להם [ושמעתי כי אמנס בספריו הטבע נרשם שםין זה גבלו עד תימן ולא עד הכלל], מכל מקום פשוט היה בעיניהם שהוא כשר, ושאם היה בא היו אוכלים אותו, שאין הגוון קובע. ואף כשהראיתי להם כי החיה שבכטנו שונה בו מעט מאשר במין הצהוב, כי בצהוב צורתה ברורה יותר, לא היה נראה להם לחלק בזה רק העיקר שיש חי"ת. ודבריהם נכוןים, כי לא מצינו שום תנאי כוהה בהלכה שיש חילוק בגוון, לא בגמרא ולא במדרשים ולא בפסוקים וASHONIM ואחרוניים. ולא עוד אלא שנוכחות לדעת כי נמצאים בעולם עוד הרבה גוונים שונים ומשונים, ואין לנו אלא סימני הקשרות שאמרו רבותינו.

מייהו לענ"ד יש לבדוק היטב בגוון זה השחור מצד שכוריה הכנפיים נראות גבוהות מהגוף, והלא בעין לעיכובה שכנפיו חופות את רוב היקפו, ולא סגי במאי דחויפות את רוב ארכו. ולמעשה הן חופות לא רק את רוב ארכו אלא את כל ארכו ואדרבה עוד עוזפות עליו, וכמו שהוא גם במין הצהוב. ומצד זה קל וחומר שמותר וכמ"ש בס"ד בעני"ץ יצחק אותן ל"א. אך לגבי רוב היקפו דהינו עביו, הוא שיש לעין בגוון השחור אם אכן חופות את רובו. וכעת שהחוגבים הללו שהיו בידי כבר מתו, לא אוכל לומר זאת היטב

ודע דלא בעין רוב הניכר ונראה לעיניים, אלא סגי אפילו ברוב כל שהוא שנבדק ע"י מדידה, כי עיין בוגני עבדה זורה (דף לו): ובמארדי שם, ובחולין דף רל"ב ד"ה כנפיים, וכי אברהם שנדפס בಗליון ש"ע יוז"ד סימן פ"ה. וכך לגבי שחיתת רוב קנה וושט דסגי בנחתת יותר מחייב אפילו כהות השערה כמו שפסק הש"ע ביוז"ד סימן כ"א סעיף א', ומהרי"ץ בזבח תודה שם סק"ד כMOVIA בפסק מהרי"ץ ברך שני דף ק"ז. ובתשובה פועלות צדיק ח"ב סימן ר"י"א שהובאה שם דף חכ"ז - חכ"ח.

ולהשיב על שאלת כב' הראשה, האם הם נחשבים למן אחד, נקרים כי הרמב"ם פ"א ממאכלה אסורים הלכה כ"א, מנה שמנונה מיני חוגבים המותרים באכילה, דהינו מלבד הארבה שנזכרו בפירוש בתורה: ארבה, סלעם, חרגול, וחגב, עוד ארבה שנזכרו בתורת הכהנים ובוגני חולין (דף

סה:) שנדרשו מן למיינו למיינהו למיינהו ד' פעמים האמורים בהם, והם הרובנית וערוצביה וציפורת כרמים ויוחנה ירושלמית. ובסוגיות הגמרא שם נזכר עוד מין בשם אושכף שהוא ממין הצלען, וכחוב רשי' שם שהוא הדין ליוחנה ירושלמית שנזכר שם בגמ' תhilah, אלא דחדא מייניהו נקט. ועוד נזכר בסוגיא כרסת ושהלנית ממין החרגול, וגם שם כתוב רשי' דהוא הדין לערכוביה. והויסיף רשי' בלשון "אי נמי" שהיא היא, אלא דמר קרי להו הци' ומיר קרי להו הבי'. ונמצא לפי תירוץו האחרון שאין חילוף אלא בשמותיהם. וכמו שלא הזכירים. ובמסכת עדיות (פ"ח מ"ד) נזכר מין חגב בשם איל-קמץא, ובגמ' ע"ז (דף לו). פלייגי בהא אמרاوي אם הוא הנקרא, שושיבא או סוסוביל יעש"ב.

ובורור שיש הרבה מינים טהורים, אלא לפי שיש בינוין חילוקים דקים שאינם מורגשים להרבה בני אדם, נחשבים כאילו הם הם. שהרי לעיל מינה בגמ' חולין (דף סג:) מפורש שיש שבע מאות מיני דגים, ושמונה מאות מיני חביבים, ולעופות אין מספר וכו' [וכן נזכר בשכל טוב פרשת וארא ס"פ י"א בשם מדרש חז"ל, שהקב"ה הביא על המצרדים "שמונה מאות" מיני ארבה]. ובפתחיתה דאיתא רבה (אות ל"ד) מפורש שבעה מאות דגים אלו ושמונה מאות חביבים אלו, הם טהורים ושם היו בארץ ישראל וכו' יעוז. אפשר א"כ ששמונה אלו שנזכרו בתו"כ ובגמ' וברמב"ס, הם כעין אבות, ליתר השמונה מאות שהם כעין תולדות. זהה שלא כפירושי והתוספות בחולין שם דמיורי בדגים וחביבים טמאים, ועיין הගות הב"ח שם. ובתו"ש פרשת שמיני בריך כ"ה (דף צ' אות ס"ב) צוין לכמה ספרים וסופרים שדרנו בזה, ובכללם הובא בשם ערוגת הבושים (ח"ג דף נ') שהוכיח דבטמאים מיירי, מזה שאין חביבים טהורים אלא ארבה וסלעם וגוי יעוז, ולדברינו אתה שפיר.

אה"ה 1234567

וקרוב לזה בספר ציוני פרשת בא בשם המקובלים, שנשלחו על המצרדים שמונה מאות מיני ארבה, כל מין כולל מאה, ארבה, שלעם, חרגול, ילך, חסיל, גום חנמל צלצל, ודומיהם ע"כ. וחנמל נזכר בתהילים (ע"ח, מ"ז מ"ז) "ויתן לחסיל יבולם ויגיעם לארכבה. יהרוג בכדר גפנס ושקמותם בחנמל", וכפירוש רש"י, והמדרשה שבאי שם, שהוא שם הארץ, לא כרס"ג ורד"ק שם שהוא מימי הברד, וע"ע ראב"ע. וכן נראה דעת התרגומים שם ושקמותהון ב"כרזובא", שהרי תרגום יונתן על פסוק: "וاث החגב למיינהו", וזה כרזבא דהוא נדונא. [וע"ע בגמ' חולין דף סב: הני "כרזוי" דברי חלפי, ובפירושי ותוספות שם, וכספר לב אריה לרשי' שם חביבים, מתרגם יונתן הנז']. ומ"ש שהוא נדונא, הכى איתא בפרק אלו טריפות (חולין דף סה). חגב, זה נדיין, לפי גירסת הערוך ועוד ראשונים שם, לא כלפנינו בגמ' גדיין בגימ"ל. וצלצל נזכר בפרשת כי תבואה, יירש הצלצל (דברים כ"ח, מ"ב) וככפי פירוש רש"י, ובמ"ש על זה בס"ד בעניין יצחק אותן ל"ב ד"ה שוב. עכ"פ לכארה דברי קטז:) שחלקו על רש"י, ובמ"ש על זה בס"ד בעניין יצחק אותן ל"ב ד"ה שוב. עכ"פ לכארה דברי הציוני אינם מובנים כל-כך, כי אין אחריו שפירת שמונת המינים, סיים ודומיהם, שאם כן מה נפרש יהיג יותר משמונה מאות, או כל מין פחות ממאה. ושם כוונתו כי השמות דלעיל לאו דוקא, ואפשר להכנס תמורתם הרובנית וערוצביה וכו'. אי נמי לאו דוקא מכל מין מה בזמנים אלא פחות ויש עוד מינים, והוא דנקט הוא באופן כללי. וע"ע מ"ש בס"ד בנסיבות מתחורך פרשת בא על פסוק: "ויסדר מעלי רק את המות הזה", ד"ה מאידך. נידיidi הרוא"ח כהן יצ"ו העיר כאן בזה"ל, לענ"ד הציוני לא נתכוון לומר שככל מין מהשמונה שמות שהזכיר כולל מאה כפי שהבין מעכ"ת והוקשה לו הוסיף ודומיהם. אלא הци' כאמור, שנשלחו על המצרדים שמונה מאות מיני ארבה,

וכל מין ומין מהשמונה מאות, כולל עוד מאות, סך כולם שמוניהם אלף. וכנראה מאו נכחנו רוכם וכיום ידועים רק עשרים אלף, כמו שחייב הטען כדלקמן. אי נמי עדין לא גילו כולם, כי ידוע שמדובר לזמן מתגים מיינים שונים וחדשים של בעלי חיים ידועים. והשמות שהזכיר אה"כ הוא לדוגמא מתחוק כל האלפים, וגם אין אלו יודעים שמותם כולם, או לא ניתנו שמותם לכולם. וקצת דעה להבנה זו, שהרי שמו מהאות שאמרו חז"ל הינו דוקא המכות שהביא הקב"ה על המצרים, או בזמנן מתן תורה, או בזמנן חז"ל. ובזמןינו אומרים חכמי הטען שיש בעולם עשרים אלף מיני חסבים לפמ"ש בספר החסבים והארבה דף מ"ד [וממקור אחר שמעתי כמספר עשר אלף]. ומחבר שם שחייב הטען כוללים במניינים זה מיני שרצים שאינם חסבים ממש אלא קרובי-משפחהם. ועוד שחז"ל דיברו על אי' וסבירותיה ולא על כל העולם, ומה גם שלא כללו רק את הטהורות כאמור לעיל. וכן משמע לכאורה שהחסבים הטמאים מודובים ממין הטהורים, מזה שמנתה התורה את הטהורים, כמו שאמרנו חז"ל בגמ' חולין דף סג: בטעם שמנה הכתוב את העופות הטמאים, ובחיות את הטהורות. אכן בנפלאות מתורתק פרשת שנייני על פסוק "ממעל לרוגלו", ד"ה גם, הוכחנו בס"ד ^{אלה הוחזק} 1234567 שרוב החסבים טהורים. ונמצא כתוב גם כן שמנה חכמי הטען בכללם את הצורך (המין הידוע שצועק בלילה), שהוא שטור מואוד כדי. ונזכר ג"כ בזקרא הרבה סוף פל"ג גבי נוטריקון של נוכדנאצאר, נוצר לצריכה לפמ"ש במתנות כהונה שם בשם העורך) שהוא דומה לחסבים, והוסיף עוד כמה מניינים, והם קוראים לכלום בשם "חגבניות". והנה זה נראה לכאורה כמופרש נגד ההלכה בגמרא חולין שם ומוסכם גם בפסקים שהצריך אין שמו חגב, ואעפ"י שדומה הוא לחصب אסור באכילה. ועיין בזורה בקונטריס קרני חסבים, והובא בספר שיחת חולין על מסכת חולין סוף דף ת"מ, שהמין צורך שבגמ', הוא הנקרא כן גם ביום, ובמ"ש בס"ד בעניין יצחק אותן כ"ז ד"ה עוז. וטוב שנזהרו עכ"פ להוסיף נו"ן בכנותם אותם חגבניים ולא חסבים. ובכלו הכי, הרי זה דומה למניינים כגון "שבעים לשון" "שבעים אמות" המורגנים בפי חז"ל, שם היום יש יותר, מלבד דלק"מ כי חז"ל דיברו על זמנה, אבל למעשה גם בזמןנו ברור שאותם שבעים, הם היסוד לכל הנוספים עליהם אלא שנכללו זה בזה עד שנחשבות כשותפות אחרות. כמו כן מיני החסבים אפשר שנכלאו מkeitם זה בזה במשך הדורות ונשתנו מעט עד שנחשבים למין נפרד.

על-כל-פנים הגדרות חכמי הטען, אין להם ולא כלום עם הגדרות תורהינו הקדושה. מלבד שלא קרב זה אל זה כי אינם אלא השערות וסבירות אנושיות ולכן הם מושנים דעתיהם מזמן לזמן ומחקירה לחקירה, משא"כ תורהינו הנצחית מן העולם ועד העולם מפני הגבורה ומרוח קדשו של-חז"ל. וכי"ב לגבי האתרגות התימני שהוא בודאי בלתוי מורכב ולכך אין בו מין מכפנים, ובא בזמןינו מישחו וטען בשם מומחים אדרבה שאינו שייך לסוג ה"הדרים" כמו הלימון וכו', וכבר השבתי על זה בבאוות יצחק על פסקי מהר"ץ הלכות לולב (דף רט"ו) ד"ה ולוחק, שהליך משפחות הפירות שקבעו המומחים, אינם שייך לגדורי התורה והמצויה שאמרה (ויקרא כ"ג מ') ולקחתם לכם וכו' פרי עץ "הדור" וכו', והם מדעת עצם ולצורך עצם תיקנו וכו' יuous"ב. וע"ע לזמןאות ד' ד"ה וקרוב. וכן לגבי ההפרש בין חייה לבאה, כי חייה חלבה מותר ודמה טעונה CISIOI משא"כ בהמה, נתנו חז"ל סימנים שחיה קרוניתה מפוצלות וכו' ואם לאו, צרך שהיו כרכות הדורות וחרוקות כראתה בחולין דף נ"ט ע"ב, ובש"ע יוז"ד סימן פ' סעיף א'. וככתוב על זה בחזון איש יוז"ד (סימן י"א אות ד', והוא לקוח מקובץ אגרותיו ח"א סימן צ"ט) לעניין דין CISIOI, אין שום ערך מה שהמדיעים קובעים. שקביעתם היא על פי ההסתממה על בחינות ובדיקות ידועות, אבל לא על פי הקרים, אין כאן בירור וכו' ע"כ. ויש עוד עניינים רבים. וצינתי לכמה ספרים וספרים,

ואכם"ל.

ופשט כי מה שהצריכה ההלכה "שמו חגב", אין הכוונה לכלול בזה גם כשייסכימו בני אדם לקרותו בשם זה מכאן ואילך, אלא רק כשהנראה שמו כן בפי העם, זה לאות שודאי כך מקובל ומשתלשל בידם מדור דור, ואם כן זהו המין שהתייחסו התורה. ומובן למה לא קרוא לצער בשם חגב (בדלעיל ד"ה אין), כי למורות דמיינו, מ"מ ניכר הוא בכמה שינויים הנראים לעין, כגון בעובי גופו ושתיחות גבו ושינוי צנפיהם וכדונמה.

והשמות שבידינו בלשון הקודש,adam הראשון נינחו, וכמשמעותו בכמה מדרשים כי לא רק להמות ולחיות ולעופות קרא האדם שמות, אלא גם לדגים ולשרצים וליתושים וכו' וכל בריות שבulous, ואפילו לארצות ולמדבריות, ואותם השמות עומדים לדורות שנאמר (בראשית ב', י"ט) וכל אשר יקרא לו האדם נשחיה הוא שמו. כמו כן בתר"ש שם (אות רס"א ואות רס"ה) וע"ע מ"ש בס"ד בוגריאות מהתורה פרשת בראשית על פסוק "כל חית השדה".

מהשתא נובין ונדון בשאלתא דקמן אם הארבה המדברי הצהוב, והנודד השחור, נחשבים למיין אחד. הנה כי כן מן המובה לעיל יש ללמד שיתכן מאי כי חז"ל החשבו אותם כמיין מיינים. אך זה רק כשאנו מביטים על פרטי הפרטים של מיניהם שמתחלקים הנה למאות דבר האמור. אבל מבחינת ההלכה למעשה שצמצמו אותם לשמונה מינים עיקריים, באחד הנה נחשבים ממין הארבה שנזכר ראשון בתורה, וכפי כל סימניו שבגמ' שאין לארבה גבאת כסלעם, ולא זנב כחרגול, ולא ראש ארוך. וכשרים הנה בודאי הלהה למעשה לפי המסורת שבידינו, הויאל ויש בהם כל הסימנים, וגם שם חגב דהינו גראד בל"ע ובמ"ש בס"ד בעניין יצחק אותן ל"ב בשם הרמב"ם ועוד רבותא דלאו דוקא בעין בלשון הקודש, והמכoon בזה הוא על מיין החගבים באופן כלליא ולא השם פרטי חגב, ואדרבה שמו פרטי הוא ארבה לדבר האמור. ומובן מאליו כי מה שכחבה שכיוון שמחינה גנטית שונים הם זה מזה נחשבים הם ע"י חכמי הטבע לשוני מיינים, דהינו שאינם מולידים זה מזה, אין זה קובע, כי לא מצינו בהלהה שום תנאי זהה, לא לחומרה ולא לקובא. דאפשר גם שארבה עם סלעם אינם מולידים, וכן שאר המינים, ואעפ"כ התירחות תורה. ואין זה עניין להא דקיים לנו שאין מתעברת לא טמאה מן הטהור ולא טהור מן הטמא כדאיתא בבכורות (דף ז). וכברמ"ם (פ"א מאכילות אסורות הליל"ג), וע"ע רד"ע ולחם משנה ובין האול שם, כי זה לא נאמר בתורת סימן להבדיל בין הטהור ובין הטמא. ואעקרוא כמה אחרונים דנו אם כלל זה רק בהמות וחיות או גם בעופות, כיועין בשווית משיב דבר להנץ"ב חלק ב' סימן כ"ב, ושווית אבני נזר יו"ד סימן ע"ה אותן ד', ויד יהודה סימן ט"ז סק"ג, ואם כן יש לדון גם בחഗבים שהם שרץ העוף. וענין זה דומה לתורנגול הודי, שאעפ"י שאינו מתחבר מטורנגול הרגיל, מכל מקום לא מצינו שדנו בו כשותפות בדורות האחוריים מצד זה, רק מצד שאין עוף טהור נאכל אלא במסורת והתירוחו כיועין בדרכי תשובה יו"ד סימן פ"ב ס"ק ב"ז, ובמ"ש בס"ד בעניין יצחק על שוו"ע יו"ד הלכות בהמה חייה ועוף סימן קכ"ט אותו י"ז.

ב. ונלמד ממלא גם לשאלת השניה שהוא הדין למיין דומה לו אלא שלא היה בתימן כלל ועיקר, כשר הוא, לפי שאין המקום גorum. ופשט שאם היה בא אליהם היו מכשירים גם אותו לפי המסורת שבידם. ובכלל זה סימן החית'ת שבכטנו שהוא מקובל אצלינו כהיכר מובחן למיין הארבה. וכך על פי שאינו מהסימנים שבhalbca. יש לו מקורות במדרשים וכו' כמו"ש בעניין יצחק שם אותו ל"ג.

ויש לדון אם רק בלשון האומות נקרא ג'ראד כיון שאין שם יהודים, אם ג'ר מועל. ומלשון המאירי חולין (דף רל"א), ובעבדה זורה (דף קכ"ד). בכלל "בלשון העם" במין חגב, אין ראה, כי מסתברא דמיירי בעם ישראל דוקא. ומ"מ מסתברא דמהני, כיון שבכל סימני החיצוניים נראה שאף הרגבים, מסתמא גם אם היה יהודים שם היה נקרא כך ואין זה אלא גילוי מילתה בעלמא. כי מסורת השם בזה, אין בגופה עניין של-קדושה. וגדולה מזו, אין אלו צורכים כלל ליקח מהם את השם, אלא 1234567 מעצמנו הינו אומרים כי כך שמו, ולא יעלה על הדעת ליתן לו שם אחר. והלא סלעם לא נתמנה בשם נפרד מן הארץ, אלא בגלל הגבחת שכנו, והחרגול בגלל שיש לו גם-כן זnb, כմבוואר בתורת כהנים ובגמרא [ועיין מ"ש בס"ד ביתר הרוחכה בנסיבות מתורתק פרשת שמיני על פסוק ואת הסלעם למיניהו, ד"ה ועל-פין ואפילו הכى הם נקראיים חגבים, כל שכן אלו שאינם בהם שינוי של ממש מן הארץ, שודאי ארבה נינהו. והרווחנו בזה שלא יהא גנאי ח"ז כאילו סומכים על אה"ע במה שנוגע לדיני תורהינו הקדושה, ולהם הרי אין חלק ונחלה בטהרתו המאלים, כי לא עשה כן לכל גוי זולת לבני ישראל עם קרובו. וע"ע יו"ד סימן ס"ט סעיף י' ואחרונים שם לעניין נאמנות גוי על מליחתבשר, ובסימן פ"ג סעיפים ז' ח' לגבי גוי המכbia קרבני דגים וביציהם ואומר שהם מדגים טהורם. והנה מפורש ברמב"ם פ"א ממאכלות אסורות הלכ"ב שהציג נאמן על החגבים כמו בעוף, וכן פסק הש"ך יו"ד סימן פ"ה סק"ב [וע"ע מ"ש על זה בס"ד בעניין יצחק על שולחן ערוך המוקוצר סימן קכ"ט אותן כ"ח ד"ה והפמ"ג] ומשמע בודאי דמיירי בצד י"ר, שהרי נזכר שם לגבי עוף שהוא נאמן לומר עוף זה התיר לי רבבי הצד, וכן מפורש הנה לגבי חgbים והן לגבי עופות, בספר החינוך מצוה קנ"ח בזה"ל ציד ישראל נאמן יעוש, מכל מקום זה מיריע לי מי שאינו להם מסורת כלל בשם חגב, או כדי שלא יצטרך לבדוק בסימנים שאמרו חז"ל, סומך על בקיות הצד מתוך נסינו, ופשוט.

ואם נפשך לאסתפוקי בזה, הא מיהת יש לצרף שיטת הריב"ף וסייעתו דלא בעי בשם חגב כלל, דלא כר' יוסי ותנא דבי ר' ישמעה. ושיטת הרמב"ם בפירוש המשנה דשם חגב בעניין רק שראשו ארוך או יש לו זnb, וכמו שבירורנו בס"ד בעניין יצחק שם אותן ל"ב ד"ה מה גם, שכן היא שיטתו גם בחיבורו.

ג. ולשאלה השלישית האם מסורת הארץ תצטרכ גם בעתיד ראית עין כמו שהיא עד זמנינו, או די בתמונה או ציור מדויק וכדומה. ושאלה זו נולדה כיצד מתחזק מזויות זמנינו, לפי שימושדים את הארץ במקומם מוצאו, שכן רוב בני אדם אינם רואים אותו במציאות כמו שהיא שכיח בתימן.

וברוור אמרת שראיית עין אין כמותה, וכן מצינו שדרשו חז"ל (עיין בתורת כהנים ובcoilera רבת ובחולין דף מב. ובמדרש הגדול ובפירש"י ועוד) מפסוק "זאת" החיה אשר תאכלו (ויקרא י"א, ב') מלמד שתפות הקב"ה מכלomin ומן והראה לו למשה, זאת אוכל וזו לא תאכל וכו'. היה משה אוחזו בחיה ומראה להם לישראל. וכן בשרכי המים (דגים), את "זה" תאכלו וגוי (שם פסוק ט'). וכן בעופות, ואת "אללה" תשקצו מן העוף (שם פסוק י"ג). וכן בשרצים, "וזה" לכמ הטמא (שם פסוק כ"ט) ע"כ. ובמדרש אור הапילה על פסוק "ויבכו אל נח אל התיבה" (בראשית ז', ט"ז) בשלשה מקומות נקבעו כל הבהמות והחיות והעופות לאדם, בשעה שנאמר (שם ב', כ') ויקרא האדם שמות וגו' [עיין מה שביארנו בזה, בנסיבות פרשת נח שם]. לנח, שנאמר ויבאו אל נוח וגוי. למשה. שנאמר זאת החיים ע"כ. ובודאי גם חgbים בכללם. ומה שלא נזכיר מסתברא דאיינו אלא

מושום שנכללו בעופות, מפני שהם נקרים שרעץ העוף [וઆ"ג דעוף סתמא לא איקרו, ועיין להמairy דף רל"א ע"ב, ומעדני יוזט על הרא"ש אותן צ']. ואכ"פ מפורש גם בהם (ויקרא י"א, כ"א) אך את "זה" תאכלו מכל שרעץ העוף וגוי אשר לו קרעים וגוי. ואם תאמר שהוא לדרשה אחרת, ^{אלא אחר הרכבה} כדילפין בביברות (דף ז): מהכא דדבש דברים מותר ואיןו בכלל שרעץ העוף, קרא אחרינו איכא שם פסוק כ"ב) את "אללה" מהם תאכלו את הארכבה וגוי.

אך מכל מקום מתוך הנסיון מסתברא לענ"ד שגם בציור מדו"יק, סגי להחזיק המוסורת לדורות הבאים. ולא מיבעה ציור צבעוני, שהוא הטוב ביותר. קל וחומר "וידיאו" שהוא נע כמו במצבות. ואפשר גם כן להציג לחנותם אותם בדמותם כצולם, כצבעם וצבעיהם, למשמות לדורותיכם, כמו שראיתית שעשו בזמנינו צורות בעלי חיים לצורך לימוד וכיו"ב, שנראים כחיים ממש. ויעידו על זה זקני רבני תימן בחתימת ידם. אלא אפילו בשרטוטים שחורים על גבי ניר לבן וכדומה, כיוון שאין הגון מעכבר [ובدلעיל את אי ד"ה אבן. וכן בדעתו לעשו בשולחן עורך והמקוצר חלק י"ד, בעורתו יתברך]. אמן בתנאי כפול שהוא בפיקוח תלמידי אחמים וכחתמיעות מומחים יראי שמיים. ויש לציין את גדים האמתיים לפי סנטימטרים. וראו ג"כ להציג בסמוך להם צורה מיני החגבים ¹²³⁴⁵⁶⁷ שאינם כשרים ושאין עליהם מסורת שלמדו להבחן בין זה לזה להסיר כל ספק. וכן לכתחזק השם בלשונות שונות, דהיינו בלבד בלש"ק, גם בערבית ואנגלית וזרפתית וכו'. וכך אין זה מצינו במדרש ובבה פרשת שמיני פ"ג אות ד', וביקורת התם בשם ר' אביהו, כמהן גולגולת של- אש הראה זו הקב"ה למשה מתחת כסא הכהן ואמר לו, אם ניקב קOTOS של- מוח אפילו כל שהוא ע"כ, ונראה דפליג על ר' חייא דמייתי התם בתר הכמי שהיה משה תופס בהחיה וכו' כدلעיל כפשט הלשון ואת החיה וגוי, אלא לאו בחיות ממש כאעסיקנן אלא בצורת הטריותות שבחן שהראה לו הקב"ה דמוthen באש. וכך אין זה בירושלמי שקלים פרק א' הל"ד ובפסקתא רבתי פט"ז אות ח', אמר ר' מאיר כמהן מטבח של- אש הוואי הקב"ה מתחת כסא הכהן והראה למשה ואמר לו "זה" יתנו כל העובר על הפקודים (שמות ל', י"ג), כזה יתנו ע"כ, וכן בנסיבותיהם שם, ובתוספות מנוחות דף בט. ד"ה שלושה, ובחולין דף מב. ד"ה זאת ואשכחן נמי להרי"ף ורש"י ורומכ"ים והרא"ש והר"ן ועוד ראשונים ואחרונים, שציירו בפירותיהם עניינים מוקשים לקרנש אל ההבנה כדיוע וכמו שאסף בהקדמת ספר שיחת חולין (והוא צירום וביאורים מאורי עיניים על סדר מסכת חולין מאות הרה"ג אמיתי בן דוד שליט"א). וכן בזמנינו שנשתכללו ההדפסות, ציירו אופן עשיית קשיי חפילין וציצית וזוניהם. וכך בתשובה עולת יצחק חייא ריש סימן ד' וחלק ב' סימן ק"ע אות ג'. [ושמעתי כי הגאון חזון איש, הורה והראה לתלמידיו הבחנת מראות הדמים, נטייתם לארכימיות וכיו"ב, באמצעות דוגמאות של מוכרי צבעים. ואגב דעתך להכני, אoxicר כי בסוף ספר שער הזהב לטורה שננדפס בשנת ה'תשנ"ז, הובאו שלשה דפים של דוגמאות צבעי מראות דמים, שנתייעץ עמי הרבה המחבר ראה נר"ז עליון. אבל מחייב לתקלה, הן להראים הבלתי בקאים, והן בהדפסות חזירות שעלו להשתנות הגוון כידוע וכו', לא הייתה מסקנים לפוטנסם בספר לרבים, וכמו שער היום לא עשה כזאת. והתנית שיהיא בהסכמה אחד מזקני ההווואה כאן בעירנו בני ברק ת"ז, מהרנ"ק שליט"א, וכמו שזכיר שמו בתחילת הספר שם, בסבורי שלא יסכים. אבל הוא עיין בהם וھסכים].

ואכן כשהראתי לת"ח ולזקנים רבים שגדלו בתימן, את הציורים הננדפסים באנצ"ית כרך י"ב ערך חגב דף תקע"ז וכן באנצ"ק' לבית ישראל (הlfprin) כרך ג' דף קס"א (ציור צבעוני של-חגב כשהוא אוכל חטה). וכן שבספר החגבים והארבה. כולם הכוונים. והבחינו בהם יפה את המין הטהود

המקובל. ואף שמצוין אין לבנות ורואה הפוכה, ר"ל שאין זה מוכיחה אלא להם שהচירוף אותו במציאות, שמצוין הבינו מה שראו בספר, אך לא למי שלא ראה בנסיבות שנווכיה כי לפניו מה שיראה בספר יבחן אח"כ גם במציאות. מכל מקום עצלי שהיה כן בחיפה. שבתחילת שהייתו וואה רק בספרים, והשתוקקתי לראות במציאות, מגודל דאגתי פן ח"ז תאבדר ממנה נטורת זו, ועוזני ה' והגינו לידי, ואו נוכחותי לדעת שאפשר להכיר ע"י' גם מי שלא ראה בנסיבות.

ומצאתי און לי, שאין זה דבר חדש אלא כבר היה הדבר לעולמים אשר היו מופיעינו, כי הנה החיד"א בספונו מהזיך ברכיה יו"ד סיינן פ"ב סק"ו הוכיח עופ בשם נירל"ז, שבמסורת של עיר ליוורנו באיטליה נזכר בין הטהורים יעוז ווע"ע בכף החיים שם ס"ק י"ז וכותב בספר שיחת חולין דף תכ"ה שכנראה כונתו לספר זבחין כהן שנודפס בליזורנו התקצ"א, שם כתובים באיטלקית ומזכירים עופות טהורים של-שו"ב בעיר הנז". ווע"ע שם דף תל"ז, ובספר קון ציפור ועל הלכות שליחות הקון דף רצ"ב. אמנם אין בידי גוף הספר זבחין כהן לברו הדברים משרשים, מ"מ נראה מזה שהמכנו להחזק הנוסורת מדור לאחר ע"י צירדים, ע"ג דין עופ טהור נאכל אלא במסורת שהוא טהור, ולא סגי שיש לו הסימנים של אכבע יתרה וופק וקרוקבן גקלף, דחישין שמא ידרוס לאחר זמן ובדקימא לנ' בשלחן ערוך (יו"ד סיון פ"ב סעיף ב' ג'). ווע"ע מא"ש בס"ד בשלחן ערוך המזכיר סיון קכ"ט סעיף ב' וחווי מאן גוכרא רבבה מסהיד אהימנותיה, מר ניהו רבבה החיד"א צזוק"ל. ואם בעופת כן, שהס מרובים וחילוקיהם דקים, ונבחנים בהם רק המוחחים ביותר, כל שכן בנדון DIDN שאיינו אלא מן אחד של-ארכה, וניכר הוא לכל אדם מיתר המינים, כאשר מדראהו ותבחן בו בקלות בין השאר כגון המצוירים בספר החgbim והארכה דף ס"ד. ובפרט שהוא המין הידוע בכל העולם בתורת הארכה הנדרבי [ומפודסם אצלם שמו בלשונם]. כי הוא המזיך הגדול באיכותו, והעצום גם בכמויותו.

ופשיטה טפי את נצרף זהה שיטת רבוותא המקילין שלא בעין כללשמו הגב, או שדוקא כשראוו
ארוך וייש לו זנב בעיןשמו הגב, וככלעיל אותן ב' ד"ה ואמ. ומייקר הדין, נראה שהמכשול בזה
רחוק, הויאל דחוינן בגין' לחנה דברי ר' ישמעהל הוציאו מכוח האיי טעמא דבעין שמו הגב, את
הצרצור, ועין רואה שהשינוי גדול בין שבין שארכגבים, אף אוטם חגבים שאין לנו מסורת
לאכלם. ואך לסתנא דבר שאסור ראשו ארוך וחחש לו הרמב"ן בחידושיו על הגמרא שם, עכ"פ
גם שינוי זה ניכר לכל אדם. ומעתה המבין יבין שאין להחמיר ולהחשש מבל' שום יסוד.

בוס חנוכיות

לאשת מוד' ה'ר שלמה עמאר שליט'א ומשפ'

על פטירת אביה ע"ה

הרב משה סbag ז"ל

זה מקומ ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים
ולא תוסיפו לדבאה עוד